

Preden je zazvonilo poldan, pa je priletela naglušna soseda v njihov kot in je vpila, da je sveta Marina umrla in je ona čitala v časopisu. Prinesla je s seboj tudi list. S tem je vse preplašila. Ves dom se je zbudil iz sna. V mislih jim je šumela samo Marina. Otroci so hoteli ven. Po kosilu jim je mati dovolila, da gredo s sestrično pogledat mrtvo Marino.

Pricopotali so z mokrimi čeveljčki in v oblekcah, ki so dišale po prahu. Naravnost od vrat so zagledali svojo prijateljico. Deklici sta si nekaj pošepnili in stopili z dečkom proti rakvi. Široko so se jima odprle oči, ko sta videli, kako lepa je bila Marina.

Stali sta tam dolgo časa. Že davno sta bili opravili vse molitve, tuji otroci so prihajali venomer, ogledovali Marino, jo kropili in se zbirali okoli nje. Kmalu ni bilo v bližini nič več prostora.

To je opazil stari duhoven in je stopil k deklici pa jo prijel rahlo za roko in šepnil njeno ime. Bil je njen veroučitelj.

„Ali si jo poznala?“ je vprašal.

Poljubila mu je roko. V zadregi je pozabila odgovoriti. Rdečica se ji je prelila po bledem obrazku. Takrat se je preril majhen deček h krsti. Morala se mu je umakniti od sveče in se je znašla.

„Poznala,“ je dejala boječe in še enkrat pogledala mrtvo, „to je sveta Marina.“

OBZORNIK

BREZPOSELNOST MLADIH IZOBRAŽENCEV V AMERIKI

Vajen sem bil trditi na vsako najneznatnejšo provokacijo, da ne dolguje svet ne meni ne kateremukoli imetniku diplome niti trohice ne. Menil sem, in nemara je res tako, da je kak dobro plačan osmošolsko izobražen člankar iznašel to frazo. To je bilo tedaj, ko sem bil še v šoli in sem se čutil varnega v svojem samozaupanju in brezskrbnega v svoji notranji sposobnosti. Danes pa pričenjam misliti in izpraševati.

Zdaj torej, v tej občeznani depresiji, ki se je pričela v jeseni zadnjega leta viharjih dvajsetih let in se bo končala šele, ko se bo Bogu in mamonu zazdelo primerno, da bodi nadizobraženim sojena ista usoda v trpljenju kakor podizobraženim. Namenoma pravim „sojena“. Obiskovanje kolegija, to je poglavitno, tako so nam peli vsiljivo, dečkom in deklicam, v naši dovezetni dobi. Obdelovali so nas s knjigami, magazini, časniki, s predavanji o radiu, da bi bili na vsak način kar najbolj načitani. „To je nekaj, česar vam ne more nihče vzeti“, so nam govorili, ali pa še bolj zvijačno: „To bo pomenilo pozneje za vas kup dolarjev in centov.“

Ta propaganda je imela uspeh. Jonesi so pošiljali svoje otroke v kolegije in tako so naši starši pričeli čakati številke na robove časnikov ter proučevati

svoje bančne knjižice. Vzgojo so pričeli vknjiževati kot občutno postavko v rodbinskem finančnem izkazu. Mi smo pa puščali znémar svojo visokošolsko angleško literaturo in se skrivoma urili v kolegijskih manirizmih, sanjarili absurdne sanje o bratskem in sestrskem življenju, o juniorskih promocijah (bili smo prenaivni, da bi bili kaj vedeli o zaprekah po odhodu) in o footbalu, ki ga nobena visoka šola ne more komercializirati.

No, manirizem nam je prešel v navado — na našo nesrečo — in imeli smo bučne vrtince pobratimstev, promocije in football. Vendarle nas je bilo nekaj, ki smo na lastno začudenje uvideli, da to ne zadošča. Ker smo bili pahnjeni v bolj ali manj kulturno okolje, smo postali nemirni. Željno, toda kar se je dalo skrivoma, smo hrepeneli, da bi imeli nekaj več ko samo tenko lepotilo izobrazbe, ki so nas lišpali ž njim kar na debelo.

Prisiljeni smo se bili specializirati v vseh mogočih stvareh, od ortopedike in kiropodije v medicini do osebnega dela in zasilnega študija o vodstvu tvornic. Večina naših trgovskih očetov je smatrala čisto umetniško karijero za kruhoborstvo. To ni praktično; kaj morete početi z njo, ko ste jo dosegli (razen postati učitelj — toda kdo se hoče tega učiti)? Nikamor vam ne pomaga; nič vam ne nese. To je bil najbolj škrlatasti greh naših očetov. Potemtakem se je velika večina študentov posvetila bodisi profesionalnemu ali pa specializiranemu delu: računovodstvu, osebnemu delu, vodstvu industrijskih podjetij, trženju z živili, finančni stroki, oglaševanju, žurnalizmu, hišnemu gospodarstvu itd. Ne copata v vseh obrtih — temveč mojster v eni. Toda vkljub temu smo bili nemirni.

Nemir vodi k vojni in marsikdo izmed nas je sprevidel, da je bil v tej vojni samemu sebi največji sovražnik. Nekaj „nevarnih“ udov naše fakultete, ki so obiskovali volilne tečaje, je polagoma podminiralo naše samovšečno stališče ter krepko utrlo pot novemu naziranju. Ta novopridobljena, nenavadno dragocena, idealistično socialna stremljenja so bila v nasprotju z večino naukov, ki smo se jih bili naučili v specialnih področjih, za katera smo se pripravljali in urili. „Navedite deset razlogov, zakaj je prodajanje na določen rok ekonomsko in socialno dobro.“ „Ali je oglaševanje zapravljalivost v gospodarstvu? Navedite razloge za svoj odgovor.“ In samo en odgovor je bil pravilen!

Pa oni drugi maloštevilni učitelji — uporniki — in nauki, ki so jih učili! Kako bi se dalo od ukaželjnega dečka, ki se je učil, da bi postal kar najkrepkejši tip veletrgovca, ali preudarljiv embrio bodočega oglaševalnega agenta, ali pa previden finančnik (ki bi pa nedvomno celó kot tak gojil v svojem prostem času to ali ono na pol profesionalno opravilo kolegijskega zelenca) — na kak način bi se dalo od kateregakoli izmed teh pričakovati, da bi se odrekel prejšnjemu in se spravil z novim socialnim redom, ki bo nemara ogrožal njegovo lastno profesijo?

Na srečo so se večjideli vsi profesorji, ki so nas poučevali, še klanjali nizko svojemu varuhu, svetemu, zlatemu maliku Veletrgovini, in potemtakem nas je samo peščico motilo notranje neugodje; toda té maloštevilne nas je motilo pošteno.

Leto našega juniorstva je malone minilo, pa se še nismo popolnoma zavedali, da vlada izven samostanskega obzidja našega zavoda na vso moč vznemirljiva situacija. Študentje smo pridno študirali ono sakrosaktno institucijo, ki se v Ameriki imenuje Federal Reserve System, ubijali smo si v glavo, da je

bila vsem prejšnjim panikam (ali z novejšim izrazom, gospodarskim depresijam) vzrok neelastičnost kredita, nesorazmerni bančni dobički, pa še nekateri drugi vzroki, ki smo jih navadno pozabili napisati na svoje izpitne pole. Zatrjevali so nam, da znači rojstvo Federal Reserve Systema smrt vseh trgovinskih neredov. Toda vendarle so bili tu: vrednost delnic in zadolžnic se je dvigala in padala kakor na toboganu, v množicah je vzkipel podzavesten tok blazne razburjenosti. Časopisje se je skušalo potajevati kakor molčljiv učitelj v šoli, toda s takim ravnanjem je samo trdovratno podpihaval ogenj in širilo požar. Veliki članki v časnikih so strašili ljudstvo s poročili, da bosta Henry Ford in predsednik Hoover hitro izboljšala razmere.

Ako se bodo razmere res kaj kmalu izboljšale, smo ugovarjali nekateri, zakaj pa nam potem starši krčijo mesečne prispevke? Plaho smo jim pošiljali optimistične vesti, izrezane iz časnikov. Gospodarska kriza je zadela samo one od nas, katerih dohodki doma so bili odvisni od dviganja in padanja delnic in zadolžnic. Sinovi in hčerke nespekulativnih trgovcev, doktorjev, detajlistov, farmerjev, zobnih tehnikov in strokovnih delavcev pa še niso mislili na zbirajoče se viharne oblake. Onim izmed nas, ki smo prejeli skrčene mesečne prispevke — zaradi teh odtegljajev so pričele mučiti skrbi tudi že prodajalce drobnarij in blagajnike bratovskih skladnic —, so pa medtem govorili, da je to samo začasno in da bodo v dveh mesecih razmere boljše, kakor so bile kadarkoli dotlej.

Marsikak študent je proti koncu zimskega četrletja leta 1929. kar na tihem izginil iz našega zavoda. Drugi so pričeli iskati zaposlitve pri odsekih društev Y. M. C. A. (Društva mladih kristjanov) in Y. M. C. U. (Zveze mladih kristjanov), da bi imeli kako postransko delo. Depresija je trajala dalje.

V času, ko sem dosegel seniorsko leto, t. j. jeseni leta 1930., smo že pričeli čutiti tudi v naši predavalnici posamezne odmeve gospodarske krize. Naši, v času procvita vzgojeni profesorji iz narodnega gospodarstva so pričeli ublaževati svoje prejšnje, jekleno čvrste ugotovitve. Profesorji trgovinskega kolegija naše univerze so začeli smešiti rotarijansko stališče v trgovini. Rastoče število vzgojiteljev, tako v naši kakor v drugih vadnicah, je začelo javno obžalovati ogromno število bodočih Babbittov, češ, da ni mogoče računati nanje, da bi pomagali dvigati prapor trgovine ali jo opravičevati kot žrtev gospodarskega poloma. Vihranje z zastavo, visoka zaščitna tarifa, navijalna kupčija, izzivanje rdečkožcev, vse to je nehalo biti popularno. Amerika je bila že na pragu nove dobe in malone prvi, ki so jo čutili, smo bili študentje v kolegijih. Skoraj čez noč smo prejeli bolj idealno filozofijo, prebujeno cenitev kulture; nekateri izmed nas so pričeli celo svojevoljno čitati pesniška dela in so postali lahko skeptični do zgolj materialistične, pred 1929letne filozofije o življenju in uspehu.

Ko je prišla pomlad, so pričeli oni izmed nas, ki so nameravali delati izpite, povpraševati in poizvedovati med seboj za delo. V normalnih letih je obiskovalo naš zavod mnogo zastopnikov raznih korporacij in študent je imel izbero. Po pomenku z dekanom so delodajalci udobno govorili s študenti in izbrali za svoje organizacije določeno število seniorjev, ki naj bi v juniju napravili izpit. Nekaj časa je bilo videti, da ne bo to leto niti enega posetnika k nam. Naposled se je le pojavil neki zastopnik. Toliko da smo zvedeli za njegov prihod, nas je že pohitelo sto in petdeset seniorjev v tajnikovo pisarno zavoljo interviewa. Delodajalec je vzel enega fanta za poskušnjo in odšel.

Tekom zadnjih tednov si je marsikdo od nas izposodil denar v banki, od sorodnikov, v novoustanovljenih bratovskih skladnicah, v dekanovi pisarni in celo od cerkvenih zakladov (seveda, kdor je hodil v cerkev). Eno najnavadnejših vprašanj in hkratu eno izmed onih, ki se mu je vprašanelec najrajši izognil, je bilo n. pr. „Hi, Jim!“ — ali pa „Hej, Mary!“ — „Ali si že dobil delo, odkar si odšel iz kolegija?“ Saj bi še pred dvema letoma žalilo naš ponos, če ne bi mogli dobiti dela. Nič nismo vedeli, da je šest milijonov ljudi brezposelnih in da jih na tisoče oblega posojilnice, gradbena društva in banke, medtem ko drugi po sramotno nizkih cenah prodajajo svoje poljedelske pridelke. Nismo še prišli do spoznanja, da ljudje stradajo. Pa kaj za to, če bi bili vedeli, saj bi to ne ublažilo situacije in naše denarne stiske.

V početku in prvi polovici junija večina izmed nas še ni hotela povpraševati po delu. Saj ga bomo itak dobili, smo menili. Sprva sicer ne bo mnogo neslo — toda vendarle bomo dobili *nekaj*. No, saj smo izobraženi! Svet nas kajpada ni dolžan vzdrževati, toda nedvomno bo gledal na korist, ki jo bo imel od našega dela. Potemtakem smo slavili razstaneke z vesellicami, popili neznanske količine žganja in plačali zanje ogromne vsote. V dolgih vrstah smo korakali v žarko poletno solnce ter zaključili tako svoje življenje v kolegiju. Šole je bilo konec in potlačili smo v sebi vse viktorijanske emocije.

Če moje skušnje od onega šestnajstega junija leta 1931. niso bile nenavadne (in ker sem govoril o tem z drugimi maturanti, nimam vzroka misliti, da bi bile), je napravil ameriški šolski razred leta 1931. zunanjemu svetu osvetljujoč uvod.

Sprva je kazalo, kakor da smo naleteli na slučajne posebnosti, na poslovne organe, ki so prej izjema kakor pravilo. Zdaj smo pa sprevideli, da so le-ti predstavitelji novega reda. Plahi so in razdražljivi kakor prepodene gvinejske kokoši. Niti naših prošenj se jim ni dalo sprejemati. Toda marsikdo od njih je bil videti, da bi se bil rad iznebil kakega zastarelega uslužbenca in je obupno potreben kakega „poberi me“ iz vrst prosilcev.

Jaz sem se v kolegiju uril v oglaševanju. Napravil sem torej v svojih reklamnih vzorcih vse, kar bi po mojem mnenju moglo zgrabiti in privlačevati. Te vzorce sem lepo zložil v svoj portfelj in dejansko prisilil ravnatelje trgovinskega oglaševalnega odseka in poslovodje agentur, da so jih prebrskali. A vtis? Zanimanje? Izpodbuda? Kaj še! Samo dolgočasil sem jih. Pač, nekaj sem le dosegel — imeli so dovolj prostega časa, pa so del tega udobno posvetili pomenku z menoj.

„Ni slabo, ni slabo,“ so mi govorili na tak način, da sem dobil vprav nasproten vtis, „toda če bi nameravali v sedanjih prilikah koga sprejeti v službo, bi lahko izbirali izmed celega tucata kolegijsko izobraženih prosilcev, ki imajo že deset do petnajst let prakse.“ Priznati moram, da je bil ta odgovor videti zdrav. Toda, ali ni bilo res nobenega odgovora na to?

Zavrnil sem jih, kakor sem smatral za primerno. „Toda saj vidite,“ sem dejal, „da vam ne morem nuditi prakse, ker sem vse do sedaj študiral. Svoja zadnja štiri leta sem posvetil zgolj študiju, kako je treba delati reklamne oglase. Zdaj bi pa rad dobil priliko, da bi ta leta praktično izkoristil.“

„Trgovina ni kolegij“, so mi odvrnili večje, govoreč navidezno resnico. „Tukaj moramo imeti ljudi s prakso.“

„Toda kako naj imam prakso, če ne morem dobiti dela? Saj moram na vsak način nekje pričeti?“ sem jih vprašal ponižno, strpljivo.

Da, pritrdili so mi, da moram nekje začeti — toda da mi ni treba pričeti baš pri njih.

Čez nekaj tednov sem pustil svojo listnico doma in sem pričel gledati za delom, za katero nisem bil izučen — torej ne za oglaševanjem, temveč za kakršnim koli delom. Delo — katero si bodi delo. Pisal sem prošnje za vsakovrstne službe — za pisarniško delo, knjigovodstvo, za pomočnika v špecerijski trgovini, izdelovalca sodavice, pekarniškega delavca, slaščičarja, delavca v plinarni. „Oh, tako, vi ste bili promovirani v kolegiju lani. Toda kakšno prakso imate? Kaj ste delali med počitnicami? Hm! Vidim. Delali ste v deškem skavtskem taboru. No, sedaj ni nobeno mesto prazno. Lahko pustite tukaj svoje ime in naslov, če hočete.“

Moji prijatelji in znanci so se začeli čuditi, kaj je z menoj. Promoviranec iz kolegija gotovo ne bi smel imeti težav zaradi zaposlitve. Zjutraj sem se mudil pred zrcalom in se ogledoval, ali ne bi mogel nemara zaslediti na svojem obrazu kakega znaka slabosti. Pred enim letom sem pa še neomajno zaupal sam vase.

Še zdaj sem brez službe.

Že prej se mi je zdelo in še danes se mi zdi, da smo bili kolegijski absolventje prevarani. Nasičevali so nas s propagando, da je temeljita šolska izobrazba ena najvažnejših činiteljev na svetu. Niso nam dovolili, da bi bili tesarji, peki, mehaniki, strojniki, kopači v svinčenih rudnikih, farmarji in preproste gospodinje. Zavedli so nas v mišljenje, da je tako delo za nas prenizko in prenavadno. Prepričali so nas, da moramo imeti neko specialno izobrazbo. Tako smo zapravili po šestnajst, a če bi bili hoteli imeti za svojim imenom še več začetnic, po sedemnajst, osemnajst in dvajset let v šolskih dvoranah. Ne da bi se bili izobraževali, ampak da bi trenirali. Ne da bi se bili učili misliti, temveč da bi trenirali spomin!

Neskončno bolje bi bilo za marsikoga izmed nas, če bi bil porabil ta leta za pridobivanje prakse in plače v kaki obrti, namestu da je postal družaben parazit.

Seveda bi bilo zelo dobro, da dandanes ne bi bili zaposleni — vsaj za marsikoga izmed nas. Saj bi se lahko hranil iz skupne skledе s tisoči drugih ali pa gledal bržkone dokaj razširjeno stradanje naših družin. Da nas niso vlekli za nos oni isti poslovodje, ki obračajo sedaj hrbet maturantom iz kolegijev — da nas niso bili zavedli k vpisu v kolegije —, bi bili danes vsaj *kvalificirani* za delo. Imeli bi *prakso* v svoji obrti.

Da nas niso mazali z ameriško kulturo! Da bi bili bolj ali pa tudi manj, ne pa na pol izobraženi, se nam ne bi bilo treba poniževati na nivó onih, ki hodijo od vrat do vrat, iščoč prilike, da bi zaslužili kako desetico ali četrnico — in se ne bi čutili nižje od onih, ki opravljajo stalno to ali drugo imena vredno delo. Tedaj ne bi imeli v sebi pogubnega raka, ki polagoma razjeda naš ponos, naše samozaupanje, naše samospoštovanje. Tedaj bi bili danes oženjeni in ne bi za vatel daleč od sebe (mučno) odrivali sleherne resne misli na Mary Smith, ki je danes doma pri starših, ker ne more najti šole, ki bi v nji poučevala, dasi je že lani napravila maturo. Bržkone nam ne bi bilo treba

gledati, kako se zadnji sledovi naše nekdanje vere v stvarnika, domovino in kapitalizem pršijo na drobne koščke in se osipljejo od nas.

Zadnji čas se mi kdaj pa kdaj zdi, da nam svet, ameriški svet, ki nas je štiri do osem let predolgo na tak prebrisan način slepil in varal, nas tako neumno mehkužil, *vendarle* nekaj dolguje — ne samo absolventom kolegijev, ampak vsem —, nekaj malega dolguje. Ne vzdrževanja (to bi presehalo industrijsko skladnost in pravico konkurence), temveč, recimo, pravico do življenja, zadostno sigurnost, tako da bi se mogli zavedati vsaj *možnosti* pridobivanja.

Vse do najnovejšega časa bi smatrali tako zahtevo za izdajalsko in nevarno. Po mojem mnenju bi tak koncept, če bi bil izveden do logičnega sklepa, vodil do podminiranja zaupanja v božanstvenost izkazov dobička in izgube; in sčasoma bi nemara celo fuzionisti koncernov izprevideli, da je zaman pričakovati čudežev naravnost z neba. Toda, ker morajo razredi letnikov 1931., 1932. in 1933. očitno sprejeti svojo usodo kot žrtve ponesrečene vzgojne teorije — prav tako, kakor so bili starejši ljudje žrtve drugih zmotnih narodno-gospodarskih teorij —, moramo po mojem mnenju odslej zahtevati, pa najsi postane svet na socialni bolezni ali zdravju bogatejši ali siromašnejši, vsaj tole: pouk v kolegiju bodi tak, da pri iskanju dela ne bo manj koristen kakor katerokoli drugo štiriletno opravilo.

George Willison Condit. Iz angleščine prevel Griša Koritnik.

PROF. ŠTREKELJ — PESNIK IN PREVAJALEC RUSKIH POVESTI.¹

(Iz njegove korespondence.)

Znameniti jezikoslovec in urednik Slovenskih narodnih pesmi, vseučiliški profesor dr. Karel Štrekelj, se je kakor marsikdo drugi v svojih mladih letih sam poskušal v pesništvu. O tem piše Štrekelj še iz Gorice svojemu učitelju Levcu 18. aprila 1874.: „Sedaj sam ne vem, kako je s poetiziranjem: ali je črnilo zmrznilo ali se je pevka žila posušila! Pegaz počiva v senci...“ Da je Pegaz samo počival, spoznamo, ker je pozneje svoje pesmice tudi objavljial.

V Štrekljevi korespondenci je ohranjeno pismo njegovega prijatelja pesnika Josipa Pagliaruzzia-Krilana z dne 26. decembra 1878., kjer ga ta naziva: „Predragi poet!“ Sicer pa pismo o Štrekljevi poeziji ne omenja ničesar.

Pač pa najdemo ključ k temu v pismu Janka Pajka, ki mu daje iz Maribora 19. februarja 1877. prav očetovski nasvet o pesnenju: „Prijatelj! Vaše ‚Cvetje‘, koje danes prejel, vse porablivo. Kar se mi preje izmej poslanega nij zdelo porablivo, bilo je tako zavoljo predmeta nekaj bolj navadnega. Novoposlano ‚cvetje‘ se odlikuje čistostjo mislij in jezika in hodom mislij, ki je naraven in previden. Ako i predmeti niso kojemu pesniku brž na razpolaganje — novi predmeti menim, — vendar mu je mogoče nadomestiti to pomanjkljivost zanimivo situacijo ali zanimivim hodom dejanja.

Najboljša je pesen, ako je ideja (predmet), hod mislij in zvršetak (pointa) nova, t. j. originalna. Se ve da tudi polno visokih in pikantnih mislij in lepota jezika dela pesni visoko ceno. Toliko na kratko. Pošljite o priliki zopet! Vaš udani prijatelj J. Pajk.“

¹ Ob dvajsetletnici njegove smrti.